

225

ΚΑΛ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΗ - ΜΟΥΣΙΟΠΟΥΛΟΥ

ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΩΝ ΣΕΡΡΩΝ 1861 - 1873

Τουρκικές αυθαιρεσίες και αναδιοργάνωση της Παιδείας.

Ἀνέκδοτα ἔγγραφα τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν.

Στὴ χρονικὴ περίοδο, ποὺ ἐξετάζεται ἀπὸ τὸ πόνημα αὐτό, τὸ πασαλήκι τῆς Θεσσαλονίκης περιλάμβανε τρία σατζάκια: τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν Σερρῶν καὶ τῆς Δράμας. Στὴν Θεσσαλονίκη εἶχε τὴν ἔδρα τοῦ ὁ πασάς-γενικός διοικητής, ἐνῶ καϊμακάμηδες διοικοῦσαν τὰ σατζάκια Σερρῶν καὶ Δράμας.

Ἐκεῖνο τὸν καιρὸ τὸ ὀδικὸ δίκτυο τῆς περιοχῆς ἦταν σὲ ἄθλια κατάσταση, ἰδίως τὸν χειμῶνα. Ἔτσι οἱ ἐπικοινωνίες ἦταν προβληματικές, ὅπως διαφαίνεται καὶ ἀπὸ τὰ προξενικὰ ἔγγραφα.

Ὁ συνολικὸς πληθυσμὸς τοῦ σατζακίου Σερρῶν στὴ δεκαετία 1850-60 ἦταν περίπου 248.000 σύμφωνα μὲ τουρκικὲς στατιστικὲς, οἱ ὁποῖες δὲν ἀνταποκρίνονται στὴν πραγματικότητα, μιά καὶ γιὰ λόγους γοήτρου ὁ ἀριθμὸς τοῦ χριστιανικοῦ δυναμικοῦ ἦταν πάντα μειωμένος (1).

Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι μὲ τὴ παραχώρηση τοῦ «Χάττι Χουμαγιούν» τὸ 1856 οἱ χριστιανοὶ τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους ἀνέπνευσαν εἰδικὰ οἱ Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὴν ἴδρυση τοῦ ἐλεύθερου Ἑλληνικοῦ κράτους περίμεναν σύντομη καὶ τὴ δική τους ἀπολύτρωση. Ἐπιδόθηκαν λοιπὸν μὲ περισσότερο ζῆλο στὶς ἐπαγγελματικὲς τους ἀπασχολήσεις καὶ γιὰ ἓνα πρόσθετο λόγο: θεωροῦσαν τὸ «Χάττι Χουμαγιούν» σὰ μιὰ ἀπόδειξη τῆς ἀργῆς, ἀλλὰ σταθερῆς κατάρρευσης τῆς ἄλλοτε κραταιῆς αὐτοκρατορίας. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, οἱ Τοῦρκοι διοικητὲς προσπαθοῦσαν νὰ ἀνακόψουν τὴ ραγδαία οἰκονομικὴ ἐξέλιξη τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου μὲ διάφορα αυθαίρετα μέτρα, παραβιάζοντας ἔτσι Ἑλληνοτουρκικὲς συμφωνίες: Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ πληροφορία, ποὺ δίνει ὁ Γ. Κανακάρης, Ὑποπρόξενος στὶς Σέρρες σχετικὰ μὲ τὴ δήλωση, ποὺ

(1) Κ. Α. Βακαλόπουλος, Οἰκονομικὴ Λειτουργία τοῦ Μακεδονικοῦ καὶ Θρακικοῦ Χώρου στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰ. στὰ πλαίσια τοῦ Διεθνoῦς Ἐμπορίου, ἔκδ. Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Θεσσαλονίκη 1980 σ. 39.

έκανε ο Γεν. Διοικητής Μακεδονίας Χουσνῆ Πασάς, όταν επισκέφθηκε τις Σέρρες στις 19 μέχρι 29 Δεκεμβρίου 1860 (1):

«... θέλει προσκαλέσει ἅπαντας τοὺς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ διαμέ-
 » νοντας ὑπηκόους Ἑλληνας διὰ νὰ γνωστοποιήσῃ αὐτοῖς ὅτι ὅσοι
 » ἐξ αὐτῶν θέλουσι νὰ γείνωσιν ὑπήκοοι ὀθωμανοὶ ὀφείλουσι νὰ
 » δώσωσιν ἔγγραφον ὅτι δέχονται τὴν ὀθωμ. ὑπηκοότητα, οἱ δ'
 » ἄρνούμενοι ὀφείλουσιν ἄνευ ἀναβολῆς νὰ ἐγκαταλείπωσι τὸ ὀθω-
 » μανικὸν ἔδαφος...».

* * *

Στις 2 Νοεμβρίου 1861 ἀνέλαβε τὰ καθήκοντά του ὁ νέος (Υ)πρό-
 ξενος τῆς Ἑλλάδος στις Σέρρες Ι. Βρατσάνος, ὁ ὁποῖος ἀφοῦ κατατοπί-
 σθηκε, διετύπωσε τὴ γνώμη ὅτι ὁ Τοῦρκος Διοικητής ἦταν «χαρκτηῆρος
 δυστρόπου καὶ φανατικοῦ». Ἀναφέρει ἐπίσης ὅτι βρῆκε τρεῖς Ἑλληνες
 ὑπηκόους κρατούμενους στὶς τουρκικὲς φυλακές. Γιὰ τοὺς Ἑλληνες αὐτοὺς
 εἶχε ἐνδιαφερθεῖ ἡ Ρωσικὴ Πρεσβεία στὴ Κωνσταντινούπολη καὶ εἶχε ζη-
 τήσει τὴν ἀπόλυσή τους, ὕστερα ἀπὸ ἔκθεση τοῦ (Υ)προξένου τῆς
 Σέρρες Κοντοῦ, ποὺ προστάτευε καὶ τὰ ἑλληνικὰ συμφέροντα στὴν ἀπου-
 σία τοῦ Ἑλληνα διπλωματικοῦ ἐκπροσώπου. Ὁ Τοῦρκος ὁμως Διοικητής
 τοὺς κρατοῦσε φυλακισμένους :

«ἀδιαφορῶν εἰς τὰς διαμαρτυρήσεις τοῦ προσωρινοῦ Ἑλλην. (Υ)προ-
 » ξένου καὶ τὰς ἐπανειλημένας διαταγὰς τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ πασσᾶ
 » συνεπιείᾳ ἐνεργειῶν τῆς Ἡμετ. Πρεσβείας παρὰ τῇ Υ.Π. ...» (2).

* * *

Δυστυχῶς λίγα ἔγγραφα τοῦ (Υ)προξενείου Σερρῶν ἔχουν δια-
 σωθεῖ, σχετικὰ μὲ τὴν χρονικὴ περίοδο 1860-1864 καὶ αὐτὰ ὁμως εἶναι
 ἄρκετὰ γιὰ νὰ σχηματίσουμε μιὰ εἰκόνα τῶν αὐθαιρεσιῶν.

Κατατοπιστικὸ εἶναι ἐπίσης τὸ ἀπὸ 7.8.1864 ἔγγραφο τοῦ (Υ)προ-
 ξένου Γ. Α. Λαγκαδᾶ, μὲ τὸ ὁποῖο γνωστοποιεῖται στὸ Ὑπουργεῖο
 Ἐξωτερικῶν ὅτι ὁ Τοῦρκος Καϊμακάμης γιὰ νὰ περιορίσει τὸν ἀριθμὸ
 τῶν Ἑλλήνων κτηματιῶν παραβίαζε τὸ Πρωτόκολλο τοῦ Λονδίνου, ποὺ
 ὀριζε :

«... οἱ δυνάμει τοῦ Πρωτοκόλλου μετανάσται δὲν ἠδύναντο νὰ ἐπα-
 » νέλθωσιν ὅπως διαμείνωσι μονίμως εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν Ἐπικρά-
 » τειαν εἰμὴ μετὰ τριετῆ ἐν Ἑλλάδι διαμονήν...» (3).

(1) Α. Υ. Ε. Φ. 49/2 ἔγγρ. 34/2.1.1861.

(2) Α. Υ. Ε. Φ. 42/2 ἔγγρ. 174/9.9.1861.

(3) Α. Υ. Ε. Φ. 49/2 ἔγγρ. Πρ. Κπόλεως 2874/1.9.1861 τὸ ὁποῖο ἐπεξηγεῖ :
 «...ἐπιτεταί λοιπὸν ὅτι μετὰ παρέλευσιν τῆς τριετοῦς προθεσμίας εἶχον ἀναντιρ-
 ρήτως δικαίωμα ν' ἀποκατασταθῶσιν εἰς πάντα τόπον τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους
 μηδ' αὐτοῦ τοῦ τῆς γεννήσεως τόπου ἐξαιρουμένου...»

Ἀκολουθεῖ ἀπόσπασμα τοῦ ἐγγράφου ἀπὸ 7.8.1864 ποῦ μᾶς ἐνημερώνει γιὰ τὴ ζωὴ στὶς Σέρρες : (1)

«Ἡ Διοίκησις Σερρῶν προέβη εἰς πᾶν εἶδος αὐθαιρεσίας κατὰ τῶν ὑπηκόων Ἑλλήνων ἐπὶ τρία ὄλα ἔτη, ἦτοι παρανόμους φυλακίσεις καὶ φορολογίας, ξυλισμοὺς καὶ διαφόρους ἄλλας κακώσεις, παρανόμους διεξαγωγὰς ἑλληνικῶν ὑποθέσεων καὶ πλείστας ἄλλας αὐθαιρέτους πράξεις περὶ ὧν ἀνέφερον πρὸς τὸ Σεβαστὸν Ὑπουργεῖον δι' ἄλλεπαλλήλων ἀναφορῶν μου, μία εἰσέτι (λεξ. δυσανάγνωστη) αὐθαιρεσίαν ἵνα πληρωθῇ τὸ ποτήριον τῆς ἀδικίας καὶ βίας καὶ τοῦτο ἤρχισε νὰ θέτῃ εἰς χρῆσιν τὸ νὰ δημεύῃ τὰ κτήματα τῶν ὑπηκόων Ἑλλήνων πρὸς ὄφελος τῆς ὀθωμ. Κυβερνήσεως δῆθεν...

Πρὸ πολλοῦ καιροῦ ὁ Διοικητὴς Σερρῶν εἶχε προβῆ εἰς τοιαύτην πράξιν καὶ ἤρπασε δίκην δημεύσεως μίαν οἰκίαν καὶ τινὰς ἀγροὺς τοῦ δυστυχοῦς ἀπομάχου στρατιώτου Μιχαὴλ Ἀγγέλου, περὶ οὗ ἀφοῦ ἀνέφερον πρὸς τὴν Πρεσβείαν τρεῖς, ἐκοινοποίησα δὲ καὶ τὰ δέοντα πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον, καμμίαν μέχρι τοῦδε ἔλαβον ἀπάντησιν.

Ἡ Διοίκησις Σερρῶν ἐνεθαρρύνθη προβαίνουσα ἀπὸ μιᾶς εἰς ἄλλην αὐθαιρεσίαν διὰ τὸ μέχρι τοῦδε ἀτιμώρητον αὐτῆς. Ἄν εἰς πρώτην αὐθαιρεσίαν τῆς ἡ Διοίκησις περιεστέλλετο διὰ καταλλήλου τινὸς διαταγῆς δὲν θὰ ἐπροέβαινε περαιτέρω, πλὴν δυστυχῶς εἰς τὰς ἀναριθμήτους ἐκθέσεις μου οὐδεμιᾶς μέχρι τοῦδε ἠξιώθη παρηγορητικῆς ἀπαντήσεως οὐδαμῶθεν.

Ἐν τούτοις σήμερον ἡ Διοίκησις ζητεῖ νὰ δημεύσῃ τοὺς ἀγροὺς δύο ἐξ Ἴονίων Ἑλλήνων.

Οὕτω πως ἅπαντες οἱ ξένοι ὑπήκοοι ἀνέκαθεν ἦσαν ἐν Τουρκίᾳ κάτοχοι κτημάτων καὶ οὐδέποτε ἡ Ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις ἐφαντάσθη οὐχὶ μόνον νὰ τὰ δημεύσῃ ἀλλ' οὐδὲ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν κατοχὴν αὐτῶν τοῖς ξένοις ὑπηκόοις. Τουναντίον μάλιστα διὰ τοῦ τελειωτέρου φορολογικοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον καθιερώθη ἐν Τουρκίᾳ τὸ πληρώνειν φόρον ἕκαστος κατὰ τὴν ἀξίαν τῶν ἀκινήτων αὐτοῦ κτημάτων, ἡ Ὀθωμ. Κυβέρνησις διέταξεν εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῶν κτημάτων τῶν ξένων ὑπηκόων νὰ παρευρίσκωνται ἐκ μέρους ἐκάστου Προξενεῖου ἄνθρωποι ἵνα ἡ ἐκτίμησις γίνηται δικαία καὶ παραδεκτὴ παρὰ τῶν Προξενεῖων.

Ἐκ τούτων λοιπὸν βλέπει τὸ Σ/τὸν Ὑπουργεῖον ὅτι ἡ ὀθωμ. Κυβέρνησις ἀναγνωρίζει ὅτι ξένοι ὑπήκοοι κέκτινται κτήματα ἐν τῇ Τουρκίᾳ καὶ ἂν δὲν ἤθελε νὰ προβῆ εἰς κανὲν μέτρον κατὰ τῆς τοιαύτης κτήσεως, τὸ μέτρον τοῦτο ἤθελεν εἶσθαι νὰ ὑποχρεώσῃ αὐτοὺς νὰ ἐκποιήσωσι τὰ κτήματα ταῦτα. Πλὴν καὶ τοῦτο πρέπει νὰ τὸ κάμῃ γενικὸν δι' ὅλους τοὺς ξένους ὑπηκόους καὶ οὐχὶ μόνον διὰ τοὺς Ἑλληνας.

Ἐπὶ δὲ τῆς ὑποθέσεως τῶν ἀνωτέρω δύο προσώπων τὸ πρᾶγμα ἔχει οὕτως :

(1) Α. Υ. Ε. Φ. 42/2 ἐγγρ. ἀριθ. πρωτ. 329/7.8.1864.

Ἐμφότεροι εἰσὶ τέκνα Ἰονίων, τὰ κτήματα ταῦτα εἰσὶ γεγραμμένα τοῦ μὲν εἰς ὄνομα τοῦ ἀποθανόντος πατρός του, τοῦ δὲ εἰς τὸ ὄνομα τῆς ἀποθανούσης πρὸ ἐτῶν μητρός του καὶ πρὸ ἐτῶν κέκτηνται αὐτὰ ὡς νόμιμοι κληρονόμοι τῶν ἀποβιωσάντων γονέων των. Οἱ δὲ Τοῦρκοι ἰδοῦν τι σοφίζονται: ἢ μήτηρ τοῦ ἐνὸς τῶν ὑπήκοων τούτων ἦτο ὀθωμανὶς κατὰ τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ὅτι ὅλαι αἱ γυναῖκες ἐν Τουρκίᾳ εἰσὶν ὀθωμανίδες, ὁ υἱὸς εἶναι ξένος ὑπήκοος, ἐπομένως δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ κληρονομήσῃ, ὁ ἄλλος ὅτι δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ κληρονομήσῃ τὸν πατέρα του ὡς ὑπήκοος ξένος, μολονότι καὶ ὁ πατήρ του ἦτο ξένος ὑπήκοος καὶ ὡς τοιοῦτος ἐκέκτητο τὰ ἡμέτερα ταῦτα. Ὡστε ἢ Διοικήσεις δημεύει ταῦτα πρὸς ὄφελος τῆς Κυβερνήσεως. Μολονότι δὲ ὑπάρχουσι καὶ θυγατέρες τῶν ἀποβιωσάντων τούτων Ἰονίων καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν τῶν Ὄθωμανῶν ἂν αἱ μητέρες θεωρηθῶσιν ὡς Ὄθωμανίδες, πρέπει καὶ αἱ θυγατέρες καὶ ἐπομένως οὐδὲν δικαίωμα δημεύσεως ὑπάρχει, τοῦτο οἱ Ὄθωμανοὶ δὲν τὸ παρατηρῶσιν ἀλλὰ θέλουσι νὰ ἀρπάξωσιν.

Ἐπάρχει λοιπὸν καὶ ἐπείγουσα ἀνάγκη νὰ προκληθῇ διαταγή τις τῆς Πύλης, δι' ἧς νὰ διατάσσεται ὁ ἐνταῦθα Διοικητὴς νὰ ἀπέχῃ τοιούτων μέτρων.

Τὸ κατ' ἐμὲ θέλω διὰ παντός μέσου ἐμποδίσῃ τὴν αὐθαίρετον κατοχὴν τῶν Ἑλληνικῶν κτημάτων, θεωρῶν ὅτι εἶμαι ἐντὸς τοῦ δικαίου μου.

Ἐχω τὴν τιμὴν νὰ διατελῶ μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ.

Εὐπειπέσατος

Γ. Α. Λαγκαδάς

Οἱ τουρκικὲς βιαιότητες δὲν σταματοῦν, ὅπως πληροφοροῦν ἔγγραφα καὶ ἄλλων διπλωματικῶν ἐκπροσώπων στὴ Μακεδονία καὶ τὴ Θράκη. Οἱ ἀντιξοότητες ὅμως δὲν περιορίζουν τὴν ἀγωνιστικότητά τῶν «ραγιαδῶν», ποὺ παρὰ τὶς δυσμενεῖς συνθήκες πραγματοποιοῦν τὶς ἐπιδιώξεις τους μὲ ἐπιμονὴ καὶ ὑπομονή.

Τὸ 1870, μὲ τὴν ἀνακήρυξιν καὶ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς Βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας, παρατηρεῖται ἕνας γενικὸς ἀναβρασμὸς στὸν Ἑλληνισμό. Τὸν χρόνον αὐτὸν μποροῦμε νὰ τὸν χαρακτηρίσουμε σὰν ἀφετηρία γιὰ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, ποὺ ἦταν καὶ τὸ πιὸ ἀποτελεσματικὸ μέσο γιὰ τὴν προάσπισιν τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων⁽¹⁾.

Ὁ Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος τῆς ΚΠόλεως ἔδωκε τὸ σύνθημα γιὰ τὴ δημιουργία ἀναλόγων συλλόγων στὰ πιὸ σημαντικὰ κέντρα τοῦ ὑπόδουλου Ἑλληνισμοῦ: στὴν Ἀνδριανούπολιν, στὴ Φιλίππουπολιν, στὴ Θεσσαλονίκη, στὸ Μοναστήρι καὶ στὶς Σέρρες, ὅπου στὶς

(1) Π. Πέννας: Ἱστορία τῶν Σερρῶν, ἀπὸ τῆς ἀλώσεως αὐτῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεώς των ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων (1383-1913) Ἀθήναι 1966 σ. 398 κ. ἔξ.

3 Μαΐου 1870 ἰδρύεται ὁ Μακεδονικὸς Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος (1).

Ἐκτοτε στὶς Σέρρες, γενέτειρα φλογερῶν πατριωτῶν, ἐντείνονται οἱ δραστηριότητες γιὰ τὴν ἐξάπλωση τῆς παιδείας, τὴν αὔξηση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σχολείων, τὴν ἐκλογή τῶν καταλλήλων ἐκπαιδευτικῶν μὲ τὴν ἐνεργὸν συμπαράσταση ἐκκλησίας καὶ κοινοτήτων. Τὸ ἔργο ἦταν δύσκολο, γιὰτὶ δὲν σταμάτησαν οἱ ἀντιδράσεις ἄλλων μειονοτήτων καὶ οἱ τουρκικὲς ἐπεμβάσεις, ὅπως μαρτυροῦν τὰ παρακάτω προξενικὰ ἔγγραφα :

Πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Σ. Ὑπουργεῖον

Ἐξοχώτατε

«Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ φέρω εἰς γνῶσιν Ὑμῶν ὅτι ὁ ἐνταῦθα Μακεδονικὸς Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος πείραν λαβὼν ἐπὶ τετραετίαν ἤδη τοῦ ἀθλοῦ συστήματος τῆς παρ' ἡμῖν δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς ὅλως ἀκαταλλήλου μεθόδου τῆς διδασκαλίας, μεταξὺ τῶν ἄλλων μέσων, ὧν ἐποιήσατο χρῆσιν πρὸς διόρθωσιν τοῦ μεγάλου τούτου κακοῦ, οὗ ἕνεκα ἢ μετὰ τόσων θυσιῶν καὶ δυσχερειῶν χορηγουμένη ἐκπαίδευσις τῶ λαῶ ἰδίᾳ τῶν χωρίων καὶ κωμοπόλεων ἄκαρπος ὅλως καὶ ἀνωφελὴς σχεδὸν παρ' αὐτῶ ἀποβαίνει, ἀπεφάσισε νὰ συγκαλέσῃ καὶ σύνοδον τῶν διδασκάλων τῆς τῆ ἐπαρχίας ταύτης καὶ τῶν πέριξ οἷον Μελενίκου, Ζίχνης, Δράμας κλπ. ἐν ἣ νὰ συζητηθῶσι τὰ ζητήματα ταῦτα καὶ ἐξευρεθῶσιν ἴσως τὰ κατάλληλα πρὸς θεραπείαν τοῦ κακοῦ μέσα ἢ τοῦλάχιστον δοθῆ ἀφορμὴ πρὸς περαιτέρω συζήτησιν τῶν ζητημάτων τούτων ὑπὸ γενικωτέρων συνόδων. Εἰσηγητὴ δ' ἐπὶ τῶν ζητημάτων τούτων διώρισεν ὁ Σύλλογος τὸν Κον Δημήτριον Μαρσούλην εἰδικῶς περὶ τὴν παιδαγωγίαν ἀσχοληθέντα ἐν Γερμανίᾳ καὶ Διευθυντὴν τοῦ ἐνταῦθα Διδασκαλείου τοῦ Συλλόγου. Εἰς τὴν πρόσκλησιν ταύτην τοῦ ἐνταῦθα Συλλόγου προσήλθον 57 διδάσκαλοι ἐκ τῶν προσκληθέντων 60 καὶ ἀπὸ προχθὲς ἤρξαντο αἱ συζητήσεις. Ἐπὶ τοῦ παρόντος λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ πέμψω Ὑμῖν συνημμένον ὧδε ἀντίγραφον τοῦ περὶ τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνόδου προγράμματος τοῦ Συλλόγου.

Ἐπιφυλάσσομαι δὲ βραδύτερον νὰ πέμψω Ὑμῖν καὶ τὰ πρακτικὰ τῶν Συνεδριάσεων, ἐξ ὧν θέλει ἀποδειχθῆ ἂν σπουδαῖόν τι ἐρρέθη ἐν αὐταῖς καὶ ἂν προυτάθῃ κατάλληλόν τι μέσον πρὸς θεραπείαν τῆς ὁμολογουμένως νοσοῦσης παρ' ἡμῖν δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως.

Σὺν τούτοις δὲ διατελῶ εὐπειθέστατος (2)

Ὁ Ὑ/πρόξενος

Ἄννανιάδης

(1) Π. Πάννος, δ. π, σ. 402 κ. ἐξ.

(2) Α. Υ. Ε. Φ. 36/27 ἔγγρ. 401/12.10.1873.

Ἄκολουθεῖ ἡ πρόσκληση τοῦ ἔστειλε ὁ Μακεδονικὸς Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος στοὺς ἐκπαιδευτικούς :

«Ἐκ τῆς ἁρμονικῆς καὶ ὁμοιομόρφου ἀναπτύξεως τοῦ ἔθνους ἐξαρτᾶται ἡ εὐδαιμονία αὐτοῦ· ἡ δὲ ἁρμονικὴ καὶ ὁμοιομόρφος αὕτη ἀνάπτυξις κατορθοῦται ὅταν ἡ μαθητιῶσα νεολαία τοῦ ἔθνους διδάσκηται καὶ ἐκπαιδεύηται ἐν τοῖς Σχολείοις ὁμοιομόρφως καὶ ἁρμονικῶς. Ἄλλ' ἵνα κατορθωθῇ ἡ ὁμοιομόρφος καὶ ἁρμονικὴ αὕτη διδασκαλία τῆς νεολαίας τοῦ ἔθνους ἐν τοῖς Σχολείοις, πρέπει οὐ μόνον τὸ ποσὸν καὶ τὸ ποιὸν τῆς διδακτικῆς ὕλης νὰ ἦναι τὸ αὐτὸ, ἀλλὰ καὶ αἱ ἀρχαὶ τῆς παιδαγωγικῆς νὰ ὦσιν αἱ αὐταί. Τὸ δέον ὅση καὶ ποία ἡ διδακτικὴ ὕλη ἐν τοῖς διαφόροις Σχολείοις κατωτέροις τε καὶ ἀνωτέροις καὶ κατὰ ποίας παιδαγωγικὰς ἀρχὰς καὶ διὰ τινος μεθόδου αὕτη μεταδοτέα ὁρίζεται μὲν ἐν τοῖς καλοῖς παιδαγωγικοῖς συγγράμμασι παρὰ τοῖς πεπολιτισμένοις ἔθνεσιν, ἐξευρίσκειται δὲ διὰ τῆς ἀδελφικῆς συζητήσεως ἐν ταῖς περιοδικαῖς συνόδοις....

Ὁ Μακεδονικὸς Φιλεκπαιδευτικὸς Σύλλογος πρὸ πολλοῦ συνειδὼς τὸ ὠφέλιμον τῶν συνόδων τούτων, ἀπεφάσισε πέρυσιν ἤδη νὰ συγκαλέσῃ εἰς πρώτην σύνοδον τοὺς διδασκάλους τῶν Ἐπαρχιῶν ἐν αἷς ἀμέσως πως ἐργάζεται καὶ τοῦτο ἐδήλωσεν ἐν τῇ περισυνῇ λογοδοσίᾳ αὐτοῦ, ἀλλὰ δυστυχῶς αἷτια διάφορα ἐκόλυσαν αὐτὴν μέχρι σήμερον. Ἀλλὰ μὴ θέλων νὰ ἀφήσῃ καὶ τὸ τέταρτον τοῦτο ἔτος ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτοῦ νὰ παρέλθῃ χωρὶς νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ περὶ περιοδικῶν συνόδων τῶν διδασκάλων σχέδιον αὐτοῦ, ἐξ ὧν πολλῶ μείζω τὴν ἐφέλειαν προσδοκᾷ, ἢ ἐκ τῶν χρηματικῶν συνδρομῶν, ἃς κατ' ἔτος τὸ κατὰ δύναμιν χορηγεῖ, ἀπεφάσισε νὰ συγκαλέσῃ τοὺς διδασκάλους τῶν πέριξ, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἀρξαμένου ἤδη σχολικοῦ τούτου ἔτους ὅπως δυνηθῶσι νὰ ἐφαρμόσωσι κατ' αὐτὸ τοῦτο τὸ ἔτος τὰς ὁδηγίας, αἷτινες δοθήσονται αὐτοῖς ἐν ταῖς συνεδριάσει τῆς συνόδου. Θεωρῶν δὲ τὴν μεταρρυθμίσιν τῆς ἐν χρήσει μεθόδου τῆς διδασκαλίας λίαν κατεπίγουσαν καὶ τὴν Ἀνάγνωσιν, τὴν πρώτην Γραφήν, τὴν πρώτην Ἀριθμίσιν ὡς καὶ τὰ πρῶτα τῆς Σωμαστικῆς γυμνάσματα, ὡς τὴν πρώτην κρηπίδα ἐφ' ἧς βασιίεται ἀσφαλῶς ἢ σφαλερῶς ἡ μέλλουσα πνευματικὴ καὶ σωματικὴ τῶν παιδῶν ἀνάπτυξις, ὁρίζει ὡς θέματα τῶν συνεδριάσεων τῆς πρώτης ταύτης συνόδου αὐτὰ ταῦτα κατὰ τὸ ἐξῆς πρόγραμμα. Ἡ διάρκεια τῆς συνόδου ἔσται πενθήμερος ἀπὸ τῆς 10ης μέχρι τῆς 14ης Ὀκτωβρίου: Γενήσονται δὲ κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο πέντε συνεδριάσεις, ὧν ἡ πρώτη γενήσεται τῇ 10ῇ Ὀκτωβρίου π. μ. ὥρα 2-4 καθ' ἣν ὁ μὲν Πρόεδρος τοῦ Μακεδονικοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου προσαγορεύσει τοὺς συνελθόντας ἐν ὀνόματι τοῦ Συλλόγου καὶ κηρύξει τὴν ἑναρξίν τῶν συνεδριάσεων, ὁ δὲ τοῦ Διδασκαλείου Διευθυντῆς ποιήσεται λόγον περὶ τῶν βαθμῶν τῆς Δημοτικῆς παιδείσεως καὶ περὶ μεταρρυθμίσεως τῆς ἐν χρήσει μεθόδου τῆς δημοτικῆς διδασκαλίας, μεθ' ὃ ἔπονται συζητήσεις παρὰ τῶν βουλομένων ἐπὶ

τοῦ αὐτοῦ θέματος. Ἡ δευτέρα συνεδρίασις γενήσεται τῇ 11ῃ Ὀκτωβρίου π. μ. ὥρα 2-4 καθ' ἣν ὁ τοῦ διδασκαλείου διευθυντῆς λόγον ποιήσεται περὶ τῆς πρώτης Ἀναγνώσεως καὶ Γραφῆς μετὰ πειραμάτων ἐπὶ τοῦ ἀναγνωστηρίου ἢ τῆς ἀναγνωστικῆς μηχανῆς κοινῶς παρὰ τοῖς Γερμανοῖς ὀνομαζομένης, μεθ' ἧς ἔπονται συζητήσεις παρὰ τῶν βουλομένων ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος. Ἡ τρίτη συνεδρίασις γενήσεται τῇ 12ῃ Ὀκτωβρίου π. μ. ὥρα 2-4 καθ' ἣν ὁ τοῦ διδασκαλείου διευθυντῆς λόγον ποιήσεται περὶ τῆς πρώτης ἀριθμήσεως προφορικῶς καὶ γραπτῶς μετὰ πειραμάτων ἐπὶ τοῦ Ἀριθμητικοῦ (Μηχανῆς Ἀριθμητικῆς), μεθ' ἧς ἔπονται συζητήσεις παρὰ τῶν βουλομένων ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος.

Ἡ τετάρτη συνεδρίασις γενήσεται τῇ 13ῃ Ὀκτωβρίου π. μ. ὥρα 2-4 καθ' ἣν ὁ τοῦ διδασκαλείου διευθυντῆς λόγον ποιήσεται περὶ σωμαστικῆς καὶ εἰσαγωγῆς τῶν πρώτων αὐτῆς γυμνασμάτων ἀνευ ὀργάνων εἰς τὰ δημοτικὰ Σχολεῖα, μετὰ πειραμάτων ἐν τῷ γυμναστηρίῳ τοῦ Διδασκαλείου. Κατὰ τὴν ἡμέραν Μ. Μ. ἀπὸ τῆς 8-10 πορευθήσονται οἱ συνελθόντες εἰς τὴν σχολὴν τῆς Κάτω Καμηνίκης, ἐν ἣ ἔφηρομόσθη πως ἡ νέα μέθοδος, ἡ οὕσα τὸ ἀντικείμενον τῆς πρώτης συνεδριάσεως, καὶ ἐν ἣ θέλει καταδειχθῆ πειραματικῶς ἡ ἐφαρμογὴ αὐτοῦ.

Ἡ πέμπτη συνεδρίασις γενήσεται τῇ 14ῃ Ὀκτωβρίου π. μ. ὥρα 2-4 ἐν ἣ προλογισομένου ὀλίγα τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Διδασκαλείου περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς συνεδριάσεως αὐτῆς, ὀρίζεται ὁ καιρὸς καὶ τὸ θέμα τῆς Βασ. Συνόδου τῶν διδασκάλων καὶ μετὰ τοῦτο ἀνίσταται πᾶς, ὅστις τῶν συνελθόντων βούλεται καὶ ποιεῖται λόγον πρὸς τοὺς συναδέλφους αὐτοῦ περὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς σχολῆς, ἐν ἣ διδάσκει, περὶ τῆς πνευματικῆς καταστάσεως τῶν κατοίκων τῆς χώρας, εἰς ἣν ἡ σχολὴ εὐρίσκειται, περὶ τοῦ ἱστορικοῦ τῆς σχολῆς, τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν αὐτῆς, περὶ ἐφαρμογῆς ἰδίας μεθόδου ἐν τῇ διδασκαλίᾳ καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῆς, περὶ κλίσεως τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εἰς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ μάθημα μᾶλλον ἢ εἰς ἄλλα καὶ περὶ παντὸς ἄλλου ἀντικειμένου, ὅπερ ἀφορᾷ τὴν παιδαγωγίαν ἐν γένει ἢ ἐν μέρει καὶ δύναται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττιον νὰ ὠφελήσῃ τοὺς συναδέλφους αὐτοῦ. Μετὰ ταῦτα παρατίθεται τοῖς προσκεκλημένοις γεῦμα δαπάνῃ τοῦ Συλλόγου καὶ μετὰ τοῦτο κηρύττεται ἡ λήξις τῆς συνόδου.

Αἱ συνεδριάσεις καὶ τὸ γεῦμα γενήσονται ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ διδασκαλείου, ἕκαστος δὲ τῶν ἐλευσομένων ὀφείλει νὰ ἦναι μίαν ἡμέραν πρὸ τῆς πρώτης συνεδριάσεως ἐνταῦθα καὶ νὰ εἰδοποιήσῃ τὴν ἔλευσιν αὐτοῦ ἐγγράφως, τὸ ὄνομα ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ χωρίου οὗτινός ἔστι διδάσκαλος ἐν τῷ καταλόγῳ τῷ ἐπὶ τούτῳ κατατεθέντι ἐπὶ τοῦ ἀναγνωστηρίου τοῦ Συλλόγου.

Προσκαλοῦντες, ὑμᾶς, κύριε διδάσκαλε, εἰς τὴν εἰρημένην σύνοδον τῶν συναδέλφων σας καὶ πεποιθότες, ὅτι ἀφεύκτως θέλετε ἔλθει, εἰς οὐδὲν λογι-

ζόμενος τὴν ἐπὶ ἑβδομάδα ἀργίαν τῶν μαθητῶν, ἅτε ὀφεληθησομένων μυριοπλασίως, σᾶς παρακαλοῦμεν μόνον νὰ σπεύσητε νὰ ἦσθε ἐνταῦθα κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς Ἀγῆς Συνεδριάσεως.

Δέξασθε κτλ.

Ὁ Πρόεδρος

Ι. Θεοδωρίδης

Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς

Κ. Χόνδρος

Ἀπὸ τὸ κείμενο τῆς προσκλήσεως διαφαίνεται τὸ φιλοπρόοδο πνεῦμα τοῦ Μακεδονικοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου Σερρῶν καὶ ἡ προσπάθειά του νὰ ἐφαρμοσθεῖ στὴ περιοχὴ του ἓνα ἐκπαιδευτικὸ πρόγραμμα ὅμοιο μὲ αὐτὸ ποὺ ἀκολουθοῦσαν τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη καὶ ἰδιαιτέρα ἡ Γερμανία, ὅπου εἶχε μετεκπαιδευθεῖ ὁ Διευθυντὴς τοῦ Διδασκαλείου Σερρῶν Δημήτριος Μαρούλης. Δυστυχῶς δὲν διασώθηκαν τὰ πρακτικὰ τῶν συνεδριάσεων, τὰ ὁποῖα θὰ ἔδιναν μιὰ πληρέστερη εἰκόνα τῆς ἐκπαιδευτικῆς μεταρρυθμίσεως καὶ τῶν σχετικῶν συζητήσεων τῶν συνέδρων.

Μὲ τὸ ἀπὸ 14.12.1873 ἔγγραφό του ἐξ ἄλλου ὁ Ὑ/πρόξενος Σερρῶν ἀναφέρεται στὶς ἐπεμβάσεις τοῦ Τούρκου Διοικητοῦ στὰ σχολικὰ θέματα: (1).

Ἐξοχώτατε,

«Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ φέρω εἰς γνῶσιν ὑμῶν ὅτι ἡ Ἐγχώριος Διοίκησις κατὰ διαταγὴν τοῦ ἐπὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργείου τῆς Ὑ. Πύλης ἠτήσατο παρὰ τῆς ἐφορίας τῶν ἐνταῦθα Ἑλληνικῶν ἐκπαιδευτικῶν Καταστημάτων ἀκριβεῖς πληροφορίες περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὑπαρχόντων ἐνταῦθα Σχολείων ἀρρένων τε καὶ θηλέων τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐν αὐτοῖς φοιτῶντων μαθητῶν καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν εἰς ἕκαστον Σχολεῖον διδασκόντων. Τὰς αὐτὰς πληροφορίες ἠτήσατο καὶ παρὰ τῶν ἐφοριῶν ὄλων τῶν πέριξ κωμῶν καὶ κωμοπόλεων παρὰ τούτων δ' ἐζήτησε προσέτι πληροφορίες καὶ περὶ τοῦ πληρονομένου τοῖς διδασκάλοις μισθοῦ.

Τοιαύτας περὶ Σχολείων πληροφορίες πρώτην ἤδη φορὰν ἐζήτησεν ἡ Ὁθωμανικὴ Κυβέρνησις παρὰ τῶν Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων, εἰς ἃς, ὡς γινώσκει ἡ Ὑμετέρα Ἐξοχότης, ἀνέκαθεν εἶχεν ἀναγνωρισθῆ τὸ δικαίωμα νὰ διευθύνωσι τὰ Σχολειακὰ αὐτῶν ἄνευ τῆς ἐλαχίστης εἰς αὐτὰ ἐπεμβάσεως τῶν κατὰ τόπους Ὁθωμανικῶν Ἀρχῶν. Καὶ τοῦτο λέγων δὲν ἐννοῶ ὅτι αἱ πληροφορίες, αἵτινες ἐζητήθησαν ἤδη καὶ περὶ ὧν ἐγένετο ἀνωτέρω λόγος δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἐπέμβασις ἐκ μέρους τῆς Ὁθωμανικῆς Κυβερνήσεως· εἰκάζω ὁμως ὅτι αἱ πληροφορίες αὗται προσκλήθησαν ὑπὸ τῆς Ὑ.

(1) Α. Υ. Ε. Φ, 36/27 ἔγγρ. 455/14.12.1873.

Πύλης συνεπεία τοῦ ἐσχάτως ὑπ' αὐτῆς ἐκδοθέντος περὶ δημοσίας ἐκπαιδευσεως Νόμου, καθ' ὃν ἡ Ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις θέλει λαμβάνει μέρος εἰς τὸν διορισμὸν τῶν διδασκάλων καὶ θέλει λαμβάνει γνῶσιν τῶν προγραμμάτων τῶν μαθημάτων.

Ἄν δ' οὕτως ἔχη τὸ πρᾶγμα ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἐπέμβασις αὕτη τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως θέλει ἀποβῆ βλαπτικωτάτη εἰς τὰς Ἑλληνικὰς Κοινότητας διότι θέλει παρακωλύσει τὴν Ἑλληνοπρεπῆ μόρφωσιν τῶν ἐν τοῖς Σχολείοις φοιτῶντων μαθητῶν.

Ἐπιφυλασσόμενος ἐν τούτοις ν' ἀνακοινώσω ἐν δέοντι τῇ Ὑμετέρᾳ ἐξοχότητι ὅ,τι σχετικὸν πρὸς τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν καὶ πληροφορῶν Αὐτὴν ὅτι ἀντίγραφον τῆς παρούσης ἀναφορᾶς μου ἀπέστειλα πρὸς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Β. Πρεσβείαν

διατελῶ εὐθειθέστατος

Ὁ Ὑ/πρόξενος

Ἄννανιάδης

*
* *

Δυστυχῶς διασώθηκαν ἐλάχιστες μόνο ἐπίσημες πηγές, ἀλλὰ καὶ αὐτὲς εἶναι ἀρκετὲς γιὰ νὰ χαρακτηρίσουν μιὰ ἐποχὴ μεστή ἀπὸ ἀγῶνες γιὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ἐθνικοῦ ὀνείρου.